

18 *In memoriam* Murray N.

Rothbard⁵⁸⁹

Am auzit pentru prima oară despre Murray N. Rothbard în toamna anului 1973, la seminarul de economie austriacă ținut în fiecare zi de joi de către Luis Reig, la domiciliul său particular din Madrid. Ideile lui Rothbard stârneau pe vremea aceea polemici aprinse ce ocupau o bună parte a sesiunilor seminarului. Mai concret, discutam detaliat, comparându-le cu teoria economică „ortodoxă”, atât contribuțiile lui Rothbard, cât și cele ale maestrului său Ludwig von Mises și ale celorlalți teoreticieni ai Școlii Austriece. În același timp, atrăgea puternic atenția teoria monopolului care, grație lui Rothbard, a fost curățată de imperfecțiunile și incoerențele pe care le păstra încă *Acțiunea Umană* a lui Mises. În fine, în sfera filosofiei politice, Rothbard se separa, de asemenea, de maestrul său apărând o poziție jus-naturalistă care contrasta evident cu utilitarismul evident al lui Mises. Aceste rațiuni (dar și altele) m-au condus să trec la studiul detaliat al celor două opere-cheie ale lui Murray N. Rothbard: tratatul său, *Man, Economy and State*⁵⁹⁰, și cartea sa, *Power and Market*⁵⁹¹, care a servit ca și

⁵⁸⁹ Publicat în *Journal des Économistes et des Études Humaines*, Bilingual Journal of Interdisciplinary Studies, Paris și Aix-en-Provence, volum 6, nr. 1, martie 1995, pag. 15-20.

⁵⁹⁰ *Man, Economy and State. A Treatise on Economic Principles*, Van Nostrand, Princeton, New Jersey, 1962. Ulterior, au apărut trei ediții succesive, una publicată de către Nash Publishing (Los Angeles, 1970); alta de către New York University Press (New York, 1979); și ultima de către Ludwig von Mises Institute și Auburn University, în 1994. Diverse secțiuni ale acestei cărți au fost traduse în spaniolă și publicate în două volume ale cărții mele *Lecturas de Economía Política*, Unión Editorial (Madrid, 1986-1987), dar și de ESEADE, Buenos Aires, 2004.

⁵⁹¹ M. N. Rothbard, *Power and Market*, Menlo Park, CA: Institute for Humane Studies, 1970 (Ludwig von Mises Institute Scholar's Edition, 2004).

complement al celui dintâi. Faptul că Rothbard a fost capabil să completeze aproape cele o mie de pagini ale tratatului la vârsta de treizeci și șase de ani este ceva remarcabil. Claritatea expunerii, profunzimea analizei, spiritul critic și originalitatea sunt caracteristici întâlnite pe fiecare pagină din *Man, Economy and State*. Prin urmare, nu este de mirare că această carte a avut o mare influență asupra formării mele universitare ca economist, care s-a resimțit, de asemenea, într-o întreagă generație de economiști austrieci din toată lumea.

Au trebuit să treacă opt ani, totuși, pentru a lua contact personal cu Rothbard, pe care l-am cunoscut în casa sa din Palo Alto, în 1980. Această întâlnire a avut loc grație unei fericite coincidențe: Rothbard lucra sub auspiciile *Institute for Humane Studies*, chiar lângă Universitatea din Stanford, unde tocmai ajunsesem cu o bursă a Băncii Spaniei pentru a-mi completa studiile de Economie Politică. Deși cunoșteam principalele opere și contribuții teoretice ale lui Rothbard, contactul cu el a fost o experiență memorabilă. Șarmul său personal extraordinar, entuziasmul nesfârșit și surprinzătoarea sa erudiție produceau o plăcere intelectuală de nedescris de a comenta și discuta cu el nu doar temele cele mai importante, polemice și interesante ale științei economice, ci și multe alte aspecte, direct sau indirect relaționate cu aceasta și care intrau din plin în domeniul științei politice, filosofiei, eticii și, inclusiv, teologiei⁵⁹².

Conversația cu Rothbard, uneori până în zorii zilei⁵⁹³, a fost o experiență extraordinară, derulată într-o atmosferă informală ce permitea exprimarea deschisă a tuturor pozițiilor care, totuși, erau mereu obiectul

⁵⁹² Apărarea de către Rothbard a jus-naturalismului tomist era atât de viguroasă, încât se credea că el a trecut la catolicism. Deși Rothbard a negat aceste zvonuri, a continuat să fie un „tomist agnostic”, așa cum a fost recent descris de către Robert Sirico („Murray N. Rothbard, 1926-1995”, în revista *Liberty*, vol. VIII, nr. 4, Martie 1995, p. 13).

⁵⁹³ Una dintre aceste discuții-maraton a fost la originea interesului lui Robert Nozick pentru teoria liberală, după cum Nozick însuși recunoaște: „O lungă conversație cu Rothbard, de acum aproape șase ani, mi-a stimulat interesul pentru teoria anarhistă individualistă” (Robert Nozick, *Anarchy, State and Utopia*, New York: Basic Books, 1974, p.xv).

unei profunde critici și disecții teoretice din partea lui Rothbard. Totuși, și mai remarcabil, dacă așa ceva este posibil, era să observi și să te bucuri de vasta cultură, inegalabila erudiție pe care Rothbard le manifesta în aceste discuții de grup. Avea cunoștințe remarcabile despre istoria Spaniei⁵⁹⁴ și despre rolul jucat de către *los fueros* și despre întreaga mișcare asociată cu formarea dreptului nostru și a istoriei noastre politice. El era familiarizat cu tradiția liberală spaniolă pe care a tratat-o mereu cu mare simpatie din punctul de vedere anarho-capitalist pe care și l-a menținut întreaga viață. Mai mult decât atât, Rothbard cunoștea profund contribuțiile teoreticienilor Școlii de la Salamanca din Spania Secolului de Aur, pe care le-a rezumat în articolul său „New Light on the Prehistory of the Austrian School”⁵⁹⁵. După Rothbard, fundamentele economiei moderne austriece datează din perioada scolasticilor spanioli ai secolelor XVI și XVII, care nu doar că au dezvoltat teoria subiectivă a valorii, dar au aplicat-o banilor și instituțiilor sociale. Din această perspectivă, se înțelege că dezvoltarea economiei din partea școlii clasice anglo-saxone, centrată pe teoria obiectivă a valorii-muncă și pe analiza echilibrului, poate fi interpretată ca un deviaționism de origine protestantă față de tradiția tomistă continentală, centrată mai mult pe ființa umană și fără obsesii pentru dogmele predestinării și mântuirii bazate pe muncă⁵⁹⁶.

⁵⁹⁴ Joseph Soberan, scriind despre Rothbard, ne spune cum „Murray’s earliest memory of a political conversation was of a family gathering in the 30’s at which his relatives, most of them communists, were denouncing Franco. The prepubescent Murray Rothbard shocked them by asking ‘what’s so bad about Franco anyway?’ In that setting the question was heretical. Murray started young” (*Liberty*, vol. 8, nr. 4, martie 1995, p. 26). Deși întrebarea tânărului Rothbard ar fi putut fi eretică pentru părinții săi comuniști, ea era justificată, mai ales dacă se constata marea similitudine existentă între caracterul dictatorial și coercitiv al regimului franchist și cel ce se dorea a fi impus cu forța de oponenții săi comuniști.

⁵⁹⁵ Murray N. Rothbard, «New Light on the Prehistory of the Austrian School», cap. 3 din *The Foundations of Modern Austrian Economics*, Edwin G. Dolan (ed.), Sheed & Ward (Kansas City, 1976), pag. 52-74.

⁵⁹⁶ A se vedea M. N. Rothbard, *Economic Thought before Adam Smith: An Austrian Perspective on the History of Economic Thought*, vol. I, Aldershot: Elgar, 1995; și *Classical Economics: An Austrian Perspective on the History of Economic Thought*, vol. II, Aldershot: Elgar, 1995. În aceste volume, el extinde, aprofundează și

După revenirea mea în Spania, în 1983, am continuat să mențin o strânsă relație epistolară cu Murray N. Rothbard, pe care l-am mai întâlnit, totuși, cu diverse ocazii. Din această perioadă merită remarcate nu doar apariția operei sale fundamentale asupra eticii, *The Ethics of Liberty*⁵⁹⁷, al cărei manuscris mi l-a pus cu mare amabilitate la dispoziție pentru a-l citi și a-l comenta înainte de publicare, ci și fondarea Ludwig von Mises Institute, în 1985, și apariția *The Review of Austrian Economics*, ca revistă științifică dedicată exclusiv analizei și discutării principalelor domenii de cercetare ale Școlii Austriece.

Una dintre caracteristicile cele mai tipice ale schimbului epistolar cu Murray N. Rothbard era că, înainte de un scurt comentariu și propunerea unei teme interesante, el răspundea cu multe pagini scrise mărunt la un singur rând, care de multe ori constituiau adevărate articole, prin profunzimea cunoștințelor, prin erudiție, prin ideile sugestive și atrăgătoare și prin soluțiile teoretice propuse.

Ultima întâlnire cu Murray N. Rothbard s-a produs la Reuniunea regională a Societății Mont Pelerin care a avut loc în septembrie 1993, la Rio de Janeiro. La acest congres, Rothbard a prezentat o lucrare despre privatizarea națiunilor care a fost publicată, cu ceva modificări, în *The Journal of Libertarian Studies*⁵⁹⁸. Această reuniune a Societății Mont Pelerin a fost remarcabilă pentru că a reunit cei mai importanți teoreticieni ai Școlii Austriece de Economie, în frunte cu Murray N. Rothbard și Israel M. Kirzner. A fost curios și interesant de observat relația personală dintre

analizează pe larg importanța tradiției continentale catolice ca opusă tradiției anglo-saxone de origine protestantă. Asupra acestui subiect, a se vedea articolul meu J. Huerta de Soto, 'Génesis, esencia y evolución de la Escuela Austriaca de Economía', din *Estudios de Economía Política*, Madrid: Unión Editorial, 1994.

⁵⁹⁷ Rothbard, *The Ethics of Liberty*, New Jersey: Humanities Press, 1982. Există o traducere în franceză sub titlul *L'Éthique de la Liberté*, Paris: Les Belles Lettres, 1991. Ediția spaniolă intitulată *La Ética de la Libertad* a fost publicată sub auspiciile autorului acestui articol în colecția de cărți liberale pe care o editez la Unión Editorial (Madrid 1995).

⁵⁹⁸ Murray N. Rothbard, «Nations by Consent: Decomposing the Nation-State», *The Journal of Libertarian Studies*, vol. 11, nr. 1, toamna 1994, pag. 1-10.

acești doi giganți ai Școlii Austriece, cu personalități și caractere atât de diferite: Murray N. Rothbard, cordial și prietenos, iar Israel Kirzner, serios, circumspect și întotdeauna foarte corect. La toate evenimentele, relațiile erau mult mai fluide și mai directe cu Rothbard decât cu Kirzner, deși cel din urmă era mult mai politicos în comentariile sale critice, spre deosebire de Rothbard, și niciodată nu ofensa personal.

În fine, trebuie să spun că Rothbard mi-a zis la Rio de Janeiro despre marea sa dorință de a vizita Universitatea din Salamanca pe care el o considera la originea Școlii Austriece de Economie. Mai mult decât atât, interesul lui Rothbard pentru scolasticii spanioli a crescut atunci când a aflat că, în urma cercetărilor mele asupra teoriei monetare, ajunsesem la concluzia că pozițiile opuse ale Banking School și Currency School au apărut nu în Anglia secolului al XIX-lea, ci trei secole mai devreme, grație scolasticilor spanioli. Rothbard m-a încurajat să scriu un rezumat al principalelor mele concluzii pentru a fi publicat în *The Review of Austrian Economics*⁵⁹⁹. Împreună am organizat un tur de conferințe în Spania și Portugalia, tur ce trebuia să se încheie la Universitatea din Salamanca și care trebuia să aibă loc în a doua jumătate a anului 1995. Din nefericire, în luna ianuarie a acestui an am primit manuscrisele muncii mele, corectate de Rothbard, alături de nota editorului care îmi scria că marele maestru al economiștilor austrieci murise la New York, de un infarct miocardic, pe 7 ianuarie 1995. Din păcate, Rothbard nu a putut vizita niciodată Spania și Școala de la Salamanca, însă rămân cu noi cele douăzeci și cinci de cărți și sute de articole, care vor continua să reprezinte o sursă interminabilă de bogăție intelectuală și sugestii pentru cercetările viitoare ale discipolilor săi.

⁵⁹⁹ J. Huerta de Soto, 'A Critical Analysis of Central Banks and Fractional Reserve Free Banking from the Austrian School Perspective', *Review of Austrian Economics*, vol. VIII, nr. 2, 1995, pag. 25-38 (capitolul al zecelea al acestei cărți).